

Kronika

Vi håller på underdogen, vet Per-Olof Bolander. Spalterna fylls vips av hädiska tankar.

Kurder som kitsch

Det är något spännande med de här kurderna. De är minsann inte som vi svenskar, som tänker var och en på sitt och tjafsar om struntsaker som ett par procent mer eller mindre i inkomstskatt eller hur mycket spriten ska kosta.

Kurderna står nämligen enade bakom sin oomstridda och närmast avgudade ledare i en stor och heroisk kamp, för ett mål de – unga som gamla, män som kvinnor – är villiga att offra allt för, inklusive livet. Är det inte faktiskt något beundransvärt, avundsvärt, i en folkgemenskap som samtidigt är en kampgemenskap där individuella fuktigheter och juridikens trista knyppl ersatts av den omedelbara och kompromisslösa handlingens renhet?

Nej, kronikan handlar inte om kurderna, inte om deras historia och kulturella särart och i vilken grad PKK talar för kurderna, om det är rimligt att tala om en kurdisk nation eller om den invecklade realpolitiska problematiken kring kurdiska självständighetssträvanden. Den handlar om hur

Så länge kurderna är statslösa och förtryckta kan överdrivet romantiska föreställningar om en heroisk folkgemenskap projiceras på dem.

sådana komplikationer, trots att de förvisso uppmärksammas, ändå tenderar att reduceras till bisatser och tillägg i massmedias bevakning av reaktionerna på gripandet av PKK-ledaren Öcalan.

Den massmediala dramaturgin söker skurkar och hjältar, gärningsmän och offer. Såpan är granne med *Rapport*, i praktiken finns inga vattentäta skott mellan fiktion och journalistik, bara membran med varierande grad av genomsläpplighet. Kurderna är förtryckta och förtryckta håller vi på.

Frihetskamp är fint, och de flesta deltagarna i kurdiska demonstrationer och aktioner är uppenbarligen starkt övertygade om att de för en frihetskamp för hela sitt folk. Att Öcalan samtidigt kan beskrivas som en blodbesudlad terrorist och att aktionerna är dirigerade av PKK, det förhåller sig inte, men kommer ändå liksom i andra hand, som en korrigerande notapparat till ett emotionellt medryckande hjältepos. Sådana epos är ju inte för oss att agera i längre, men kurderna som förtryckta och kämpande appellerar till romantiska fantasier. Braveheart i Mindre Asien, med ett litet gästspel i Folkets Hus.

Egentligen borde kurdernas kamp för självbestämmande vara djupt suspekt i ett kulturklimat där man inte vill kännas vid etnisk gemenskap och istället hyllar liberal individualism i en global blandkultur som idealet. Och de kurdiska aktivisternas glorifiering av den fulländade ledaren och deras hävdande av en total enighet bakom honom, det är tongångar som bör få varningsklockorna att börja ringa inte bara hos rättänkande liberaler.

Det kan vara en utvecklingsstake som spökar. Först måste kurderna bli självständiga för att därefter kunna nå det individualistiska utvecklingsstadiet och frigöra sig från den etniska identiteten.

Om kurderna skulle få sitt land och fortfarande hyllar sin ledare i en bisarr stalinistisk personkult och hårdhänt sätter kollektivt framför individen, då vore de lika otäckta som talibanerna och ett fall för Amnesty och FN-sanktioner. Men så länge de är statslösa och förtryckta kan överdrivet romantiska föreställningar om en heroisk folkgemenskap projiceras på dem. Och det av journalister som annars brukar stå redo med rasiststämpeln om det talas för varmt om nationen.

Att det är så lockande att låta Öcalan och PKK stå för kurderna och, låt vara med förbehåll, acceptera deras nationalistiska strävanden, det visar hur livskraftig nationstanken ändå är men samtidigt hur den tillätts falla till revolutionsromantiskt kitsch.

26 februari 1999

PER-OLOF BOLANDER

Varför har vi inga stora dirigenter?

Varför kan finnarna men inte vi? Lars Holger Holm rotar upp ett musikaliskt dilemma.

Varför är det så ont om svenska dirigenter? Med detta outgrundliga mysterium brottas sedan länge det svenska musiklivet och försöker dölja bristen på begåvningar med att så diskret som möjligt varva inhemska förmågor med utländsk, företrädesvis finsk, baltisk och anglosaxisk, kompetens på området. I ett kulturhistoriskt perspektiv sammanhänger givetvis den svenska dirigentbristen med landets allmänna ledarskapskris.

Holmgång

Likväl frågar man sig hur vårt grannland Finland synbarligen frambringer både bredd och topp inom dirigentyrket, medan svenska befinner sig i kökknömdingen. Svaret är att man i Finland av någon anledning satsar på att uppmuntra utövande musiker att bli dirigenter, medan man i Sverige alljämt huvudsakligen stimulerar kantorer och körledare att bli det.

Kan mycket om sus-ackord

Kantorer bibringas förvisso under sin utbildningstid harmoni- och satslärsnans elementa. De vet i allmänhet mer än andra musiker om G-susackord, tvärställning och varför den stränga satsen förbjuder användandet av parallella kvinter. Sanningen är säga är många orkestermusiker ganska okunniga i musikhistoria och harmonilära, för att inte tala om sådant kulturgods som ligger utanför musikområdet. Därtill kommer i många fall oförmågan eller bara motviljan mot att uttrycka sig verbalt och, sist men inte minst, oviljan att skilja sig från mängden. Denna sammansatta hämning präglar även förhållandet till dirigenten.

En dirigent är i de flesta musikers ögon och öron något helt annat än en medmusiker och kollega. Han är fienden och tyranniet personifierade, en representant för en hierarki av främmande och till musiken hotfullt inställda väsen som av sitt måttlösa karriärbehov drivs till att skamlöst och exhibitionistiskt söka koreografera sig själv på scen framför en förbluffad orkester och en godtrogen publik.

Bli rik på att inget göra

Orkestermusikerns inställning till dirigenten liknar vanligt folks förhållande till toppolitikern – man fattar inte hur de kan tjäna så mycket pengar på att göra ingenting. Saken är att dirigenten alltid tjänar betydligt bättre än en orkestermusiker (ibland lika mycket som hela orkestern sammantaget) oavsett om han är till nytta eller hinder. Dirigenten är så att säga orkesterns VD, ansiktet utåt. Och på samma sätt som VD kan vara inkompetent men räddas av duk-

FOTO: PRESSENS BILD

Pianissimo. Den svenska dirigentbristen sammanhänger med landets ledarskapskris.

tiga medarbetare, så räddar tusentals orkestermusiker: dagligen hundratals värdelösa dirigenter från vanära.

Föreställ er bara vad som skulle ske om taktpinnen verkligen klingande kunde återge dirigentens vilja. Då skulle vi få höra!

Orkestermusikern fogar sig således efter dirigentens vilja, eller avsaknad av densamma, endast för att han har att välja mellan två onda ting: Antingen söka spela med dirigenten och lämna musiken därhän, eller insistera på musiken och få hela det kuvade musikerkollektivet emot sig för att han eller hon står upp i båten.

Den nya dirigenttypen borde man snarast söka föreställa sig som en barmorska. Dirigenten gör inte själv musiken, han förhåller den till liv.

Inte desto mindre när nästan varenda orkestermusiker en önskan om att en dag få drämma instrumentet i huvudet på någon särskilt hatad dirigent och gå sin väg för att aldrig mer behöva sätta sin fot på det galärskopp som kallas Symfoniorkestern. Då jag tänker på dessa hunsade människors händer det att jag förstär dem. Det jag däremot inte förstär är att de, för

att råda bot på sin otillfredsställande situation – det myckna repeterandet och konserterandet med undermåliga eller mediokra dirigenter – konsekvent söker knyta nya oförmågor till sig, helst sådana som låter sig styras av orkestern och inte har en aning om vad som behövs för att musiken ska klinga.

Ingen genväg till sanningen

Det finns ingen genväg till sanningen. Dirigerandets konst är konsten att i inre mening föregripa vad som ska hända och sedan i yttre mening få det att hända. För att lyckas med detta måste dirigenten ha full överblick samt ett lika välutvecklat rytmiskt, harmoniskt och melodiskt sinne som den förmästa solist eller karriärmusiker. Men de flesta dirigenter är märkligt nog inte aktiva i denna process, utan förhåller sig passivt mottagande till orkestern. De väntar på att få höra musiken och dirigerar därefter. Fel ordning! En dirigent måste alltid ligga steget före. Han måste förstå och ha instinkt för hur man spelar på världens största och mäktigaste musikaliska instrument utan att i materiell mening ens snudda vid det; han måste lära sig att spela i tanken och med sina händer och gester blåsa liv i ett latent material.

Det engelska ordet *conductor* beskriver förträffligt vad en dirigent är eller borde vara, nämligen en ledning. Detta gäller inte bara abstrakt utan i direkt analogi med en åskledning eller en elektrisk ledning: Det handlar om att kunna elektrifiera orkestern utan att tillgripa vägguttaget. Dirigenten ska inte själv synas, han är inget självändamål. Han ska medla mellan kompositören och musikern så att kontakten dem emellan blir total och oförglömlig för den lyssnande.

Ett skriande behov

Letar man idag efter sådana orkesterledare? Jag har inte märkt det. Ändå har behovet aldrig varit större. Det är faktiskt skriande. Ändå fordras det inte några nya domptörer i stil med gångna tiders auktoritära dirigentpatriarker, som antagligen hörde intimt samman med de samtida diktatorerna på politikens område. Den nya dirigenttypen borde man snarast söka föreställa sig som en barmorska. En sådan hjälper till att framföda barnet, men hon skapar det inte. Dirigent gör inte själv musiken, han förhåller den till liv.

Själva det fysiska dirigerandet, det som människor ser och tror är huvudsaken, är egentligen det minst viktiga. Den verkliga ledningen verkar alltid och genom det fördolda. Behöver jag tillägga att det finska ordet för dirigent just är det som i svensk översättning skulle tyda: Orkesterledare?

Slutligen finns det en än mer subtil fråga som jag dock ska avstå från att söka besvara i detta sammanhang, nämligen: Behöver goda musiker överhuvud taget några dirigenter?

LARS HOLGER HOLM